

KEUSOTE

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue

Vastuullisuusohjelma

2023-2030

Luonnosversio 5.10.2023

Sote ihmisen
kokoiseksi.

Sisällysluettelo

Keskeiset käsitteet	3
1. Vastuullisuusohjelman tausta ja tarkoitus	4
2. Strategia vastuullisuustyön lähtökohtana ja järjestäjän vaikuttavuusperustainen ohjaus	5
3. Vaikutusten ennakoarviointi päätöksenteon tueksi	5
4. Osallisuus.....	6
5. Vastuullinen henkilöstöpolitiikka	8
6. Esteettömyys ja saavutettavuus	9
6.1. Esteettömyys	9
6.2. Verkkopalveluiden saavutettavuus.....	10
7. Eettinen toiminta	10
8. Vastuulliset hankinnat	11
9. Ilmasto ja ympäristö	12
9.1. EKO-SOTE -hanke	13
9.2. Keusoten ilmasto- ja ympäristötyö.....	15
9.2.1. Vastuullisuus toimitilajohtamisessa	15
9.2.2. Pelastuslaitoksen ilmasto- ja ympäristötyö.....	16
9.2.3. Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2020-2025.....	17
9.2.4. Etähoito ja digitaaliset palvelut	18
Lähdeluettelo	19
Liitteet.....	19

Keskeiset käsitteet

Vastuullisuus	Vastuullisuus jaetaan yleensä kolmeen osa-alueeseen: sosiaaliseen vastuuseen, taloudelliseen vastuuseen ja ympäristö vastuuseen. Tässä ohjelmassa vastuullisuudella tarkoitetaan organisaation laajaa vastuullista toimintaa.
Sosiaalinen vastuu	Sosiaalisella vastuulla tarkoitetaan kaikkia niitä vaikutuksia, joita yhteisön toiminnalla on eri ihmisryhmille ja yhteisöille.
Taloudellinen vastuu	Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan toiminnan taloudellisia vaikutuksia toimintaympäristössään. Taloudellinen vastuullisuus kertoo toimijan vaikutuksista sen sidosryhmien talouteen sekä toimijan keskeisistä vaikutuksista yhteiskuntaan, esimerkiksi verovastuullisuuden kautta.
Ympäristövastuu	Ympäristövastuullisuudella viitataan toimijan vaikutuksiin luontoon, ilmastoon sekä ihmisten terveyteen ja elinolosuhteisiin. Ympäristövastuullinen toimija tuntee vaikutuksensa sekä ehkäisee toimintansa ympäristöhaittoja.
Osallisuus	Osallisuus on kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallinen ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Hän tulee kuulluksi itsenään ja vaikuttaa elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin.
Esteettömyys	Esteettömyydellä tarkoitetaan kaikenlaisten ihmisten huomioon ottamista lähinnä fyysisessä ympäristössä, kuten rakennuksissa, ulkoalueilla ja julkisissa liikennevälineissä. Esteettömyyskäsitteeseen kuuluu myös aisteihin ja hahmottamiseen liittyvien haasteiden huomioiminen fyysisessä ympäristössä.
Saavutettavuus	Saavutettavuudella tarkoitetaan aineettoman ympäristön soveltuvuutta kaikille ihmisille. Aineettomalla ympäristöllä

	tarkoitetaan esimerkiksi viestintää, verkkosivuja, palveluja, tietoa ja asenteita.
Hiilijalanjälki	Jonkin tuotteen, toiminnan tai palvelun aiheuttama ilmastokuorma eli se, kuinka paljon kasvihuonekaasuja tuotteen tai toiminnan elinkaaren aikana syntyy.
CO2e	Hiilidioksidiekvivalentti. Kasvihuonekaasupäästöjen yhteismitta, jonka avulla voidaan laskea yhteen eri kasvihuonekaasujen päästöjen vaikutus kasvihuoneilmiön voimistumiseen.

1. Vastuullisuusohjelman tausta ja tarkoitus

Keski-Uudenmaan hyvinvointialue (jatkossa Keusote) vastaa sosiaali- ja terveystalouksista sekä pelastustoimen ja erikoissairaanhoidon järjestämisestä Hyvinkään, Järvenpään, Mäntsälän, Nurmijärven, Pornaisten ja Tuusulan alueella. Keusote haluaa olla mukana rakentamassa yhteiskuntaa, jossa ihmiset ja ympäristö voivat hyvin.

Vastuullisuusohjelmassa on kuvattu Keusoten vastuullisuustyötä. Ohjelma määrittelee mitä Keusote tekee vastuullisuuden eteen ja miten sitä mitataan. Vastuullisuuteen kuuluu taloudellinen vastuu, sosiaalinen vastuu ja ympäristövastuu. Toteutamme vastuullisuutta muun muassa päätösten vaikutusten ennakoarvioinnin, osallisuuden, vastuullisen henkilöstöpolitiikan, eettisen toiminnan ja vastuullisten hankintojen kautta.

Vastuullisuustyössämme korostuu myös ilmasto ja ympäristö.

2. Strategia vastuullisuustyön lähtökohtana ja järjestäjän vaikuttavuusperustainen ohjaus

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen strategia ja palvelustrategia hyväksyttiin aluevaltuustossa 8.12.2022 §84. Vastuullisuusohjelma on yksi strategiaa toteuttavista asiakirjoista. Kaikkea Keusoten työtä kannattelee strategiassa määritellyt arvot, jotka ovat ihmislähtöisyys, yhteistyö ja vaikuttavuus. Strategian neljä painopistettä ovat ”Meille jokainen on tärkeä”, ”Uudistumme vaikuttavasti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävästi”, ”Onnistumme yhdessä” sekä ”Olemme arvostettu kumppani”. Tavoitteiksi on valittu asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden parantaminen monimuotoisessa yhteistyössä, palvelujen vaikuttava, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä uudistuminen, yhteisöohjautuva, hyvinvoiva ja kyvykäs henkilöstö sekä ennaltaehkäisevien palvelujen ja varhaisen tuen uudistaminen ja vahvistaminen yhdessä kumppaniverkoston kanssa.

Strategian arvot, painopisteet ja tavoitteet sitouttavat Keusotea toimimaan vastuullisesti. Keinot strategiasta johdetulle Keusoten vastuulliselle toiminnalle tarkentuvat vastuullisuusohjelmassa.

Toiminnan vaikuttavuus on vahva elementti hyvinvointialuestrategiassa. Käynnissä oleva vaikuttavuutta tukevan tietopohjan luominen ja hyödyntäminen, organisoituminen vaikuttavuusperusteisuuden edistämiseksi ja ohjausmallin rakentaminen vaikuttavuutta edistäväksi kattavat myös vastuullisuusohjelman toimeenpanon.

3. Vaikutusten ennakoarviointi päätöksenteon tueksi

Lain mukaan hyvinvointialueen on otettava päätöksenteossään huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, §6). Erilaisten vaihtoehtojen käsittely ja vaikutusten jäsentäminen auttaa hahmottamaan tulevaa ja auttaa tekemään vastuullisempia päätöksiä. Vaikutusten ennakoarviointi (EVA) lisää päätöksenteon

moniarvoisuutta ja läpinäkyvyyttä. Se tukee myös hyvää hallintoa, joka on vastuullisuuden osa-alue.

Päätösten vaikutusten ennakoarvioinnissa tarkastelemme asiaa Keusotessa seuraavien vaikutusten kannalta:

- asiakas-/potilas-/asukasvaikutukset (ml. lapsivaikutukset)
- talousvaikutukset
- henkilöstövaikutukset
- ympäristövaikutukset
- hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte-) vaikutukset
- muut vaikutukset

Päätösten vaikutusten ennakoarviointia varten Keusotessa on käytössä lomake ”Vaihtoehtojen vertailu ja vaikutusten ennakoarviointi” (Liite 1).

Vastuullisuusohjelman kokonaisvaikuttavuuden arviointi toteutetaan osana valmisteilla olevaa järjestäjän ohjauksen arviointimallia.

4. Osallisuus

Terveyden ja hyvinvoinnin osallisuuden edistäjän oppaan mukaan osallisuus on kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallinen ihminen kokee olevansa merkityksellinen osa kokonaisuutta. Hän tulee kuulluksi itsenään ja vaikuttaa elämänsä kulkuun ja yhteisiin asioihin. (THL 10/2023)

THL:n (THL 10/2023) mukaan osallisuus ja erilaiset osallisuutta lisäävät toimet voidaan sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteelliseen tutkimukseen perustuen jaotella kolmeen osa-alueeseen.

1. **Osallisuus omassa elämässä**; mahdollisuus elää omannäköistä elämää; mahdollisuus määritellä, mihin toimintaan tai palveluun osallistuu

2. **Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa**; mahdollisuus kuulua itselle tärkeisiin ryhmiin ja yhteisöihin sekä vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin; mahdollisuus saada tukea vaikuttamiseen
3. **Osallisuus yhteisestä hyvästä**; mahdollisuus yhdessä tekemiseen; mahdollisuus päästä nauttimaan yhteisestä hyvästä ja osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen. Yhteinen hyvä on toimintaa ja arvoja, josta seuraa arvostusta, kiitosta ja yhteyksiä muihin ihmisiin.

Osallisuuden vahvistaminen tukee asiakaslähtöisten ja laadukkaiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista ja niiden jatkuvaa parantamista. Keusote toteuttaa sosiaalista vastuullisuutta muun muassa osallisuuden edistämisen kautta.

Hyvinvointialueen tavoite on, että osallisuus on organisaation läpäisevä toimintakulttuuri, joka näkyy niin strategisissa tavoitteissa kuin toiminnassa. Osallisuutta raportoidaan vuosittain osana alueellista hyvinvointikertomusta mm. asiakaskokemuksen, asukaskehittäjätoiminnan ja dialogisten verkostoneuvonpitojen mittareiden kautta.

Osallisuutta edistävää toimintakulttuuria tarkastellaan neljästä osallisuuden näkökulmasta:

1. **osallisuus tiedonsaannissa**, mahdollisuus saada ajantasaista tietoa palveluista monikanavaisesti, mahdollisuus hyödyntää sähköisiä omahoidon ja itsearvioinnin välineitä, mahdollisuus saada ohjausta ja neuvontaa omassa asiassa
2. **osallisuus palvelutilanteessa**, asiakas kokee tullessa kuulluksi ja kohdatuksi, asiakkaalla mahdollisuus vaikuttaa omaan palveluun, mahdollisuus antaa palautetta saadusta palvelusta.
3. **osallisuus palvelujen kehittämisessä**, palveluja kehitetään asiakas lähtöisemmiksi asiakaskokemuksesta saadun palautteen perusteella, asukkailla mahdollisuus olla mukana kehittämässä hyvinvointialueen palveluja.
4. **osallisuus päätöksenteossa**, mahdollisuus osallistua hyvinvointialueen päätöksentekoon vaikuttamistoimielinten kautta, mahdollisuus tehdä aloitteita palvelujen kehittämiseksi,

Osallisuuden edistämiseksi tehdään erillinen suunnitelma, missä on kerrottu konkreettisista osallisuuden eri malleista, joita Keusotessa on käytössä.

5. Vastuullinen henkilöstöpolitiikka

Henkilöstöpolitiikka on osa sosiaalista vastuuta. Keusoten sosiaaliseen vastuullisuustyöhön kuuluu hyvinvointialueen henkilöstöohjelma. Henkilöstöohjelma on hyvinvointialueen henkilöstöä koskeva ohjausasiakirja, joka perustuu strategiaan ja arvoihin. Ohjelma sisältää ja viestii henkilöstöä koskevat strategiset linjaukset, tavoitteet ja toimenpiteet. Henkilöstöohjelman visiona on yhdessä onnistuminen ja työpaikka, josta on helppo puhua hyvää.

Henkilöstöohjelma ennakoi henkilöstöä koskettavia ilmiöitä sekä lainsäädännön, toimintaympäristön ja työelämän muutoksia. Se tuottaa suuntaviivat henkilöstöjohtamiselle, sekä määrittelee perustan johtamisen ratkaisuille ja päätöksille. Lisäksi se luo ja vahvistaa tietoperustaista, asiakastarpeisiin pohjautuvaa yhdessä tekemisen toimintakulttuuria. Henkilöstöohjelman valmistelua tehdään yhteistyössä henkilöstöedustajien ja henkilöstön kanssa.

Henkilöstöohjelman tavoitteet ovat

- 1) Johtaminen perustuu yhteisöohjautuvuuteen ja Lean-filosofiaan
- 2) Edistämme yhdessä tekemisen toimintakulttuuria
- 3) Hyödynnämme osaamisen ja kyvykkyudet vaikuttavien palveluiden tuottamiseksi
- 4) Mahdollistamme monimuotoiset työurat ja työn tekemisen tavat.

Henkilöstöohjelman tavoitteiden saavuttamisen tueksi määritellyt toimenpiteet ja mittarit löytyvät henkilöstöohjelmasta.

6. Esteettömyys ja saavutettavuus

Esteettömyydellä tarkoitetaan kaikenlaisten ihmisten huomioon ottamista lähinnä fyysisessä ympäristössä, kuten rakennuksissa, ulkoalueilla ja julkisissa liikennevälineissä. Esteettömyyskäsitteeseen kuuluu myös aisteihin ja hahmottamiseen liittyvien haasteiden huomioiminen fyysisessä ympäristössä. Saavutettavuudella tarkoitetaan yleensä aineettoman ympäristön soveltuvuutta kaikille ihmisille. Aineettomalla ympäristöllä tarkoitetaan esimerkiksi viestintää, verkkosivuja, palveluja, tietoa ja asenteita.

(Autismiliitto)

Sosiaalisella saavutettavuudella viitataan esimerkiksi asenteisiin, joilla pyritään turvaamaan yhdenvertainen kohtelu. Sosiaalisesta saavutettavuudesta kielii ihmisten välisissä kohtaamisissa muita arvostava kohtelu. Sitä kuvaavat myös osallisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutuminen erilaisissa arjen toimintaympäristöissä. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat tärkeä osa sosiaalisesti vastuullista toimintaympäristöä.

6.1. Esteettömyys

Esteettömyys on yksi vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen läpileikkaavista periaatteista. Vammaissopimus pyrkii muun muassa varmistamaan vammaisille henkilöille pääsyn fyysiseen ympäristöön. Myös valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) turvaa fyysisen esteettömyyden toteutumista valtakunnan tasolla. EU:n esteettömyysdirektiivin avulla pyritään varmistamaan esteettömyyden toteutumista. Siinä määritellään esteettömyysvaatimuksia sekä tuotteille että palveluille niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla.

Keski-Uudenmaan sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymässä asukaskehittäjät pääsevät osallistumaan esteettömyys- ja turvallisuuskävelyille hyvinvointialueen toimitiloihin. Samalla heidän on mahdollista kommentoida tilojen toimivuutta esteettömyyden näkökulmasta sekä tuoda esille parannusehdotuksia.

6.2. Verkkopalveluiden saavutettavuus

Saavutettavuus tarkoittaa sitä, että mahdollisimman moni erilainen ihminen voi käyttää verkkopalveluja mahdollisimman helposti. Se tarkoittaa sekä teknistä helppokäyttöisyyttä että sisällöllistä ymmärrettävyyttä: verkkopalveluiden tulee olla teknisesti sellaiset, että kaikki voivat niitä käyttää, sekä sisällöllisesti sellaiset, että kaikki voivat sisällön ymmärtää.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella on juridinen velvollisuus tehdä saavutettavaa viestintää. Saavutettavuusdirektiivi (2016/2012) koskee julkisoikeudellisten laitosten verkkosivuja (keusote.fi) ja intranetiä (Keunet) sekä sosiaalista mediaa.

Saavutettavuusvaatimukset koskevat myös verkkosivuilla ja Keunetissä julkaistuja liitetiedostoja.

Juridisen velvollisuuden lisäksi viestinnän saavutettavuus on hyvinvointialueen arvojen mukaista toimintaa. Meille jokainen on tärkeä ja haluamme, että jokainen alueemme asukas ja jokainen asiakkaamme löytää verkkopalveluistamme helposti tarvitsemansa tiedon ja kokee tiedon helposti ymmärrettäväksi. Tämä helpottaa oikeaan palveluun ohjautumista sekä lisää osallisuuden kokemusta.

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueella varmistetaan riittävä osaaminen saavutettavassa viestinnässä kouluttamalla henkilöstöä, ohjeilla ja valmiilla tiedostopohjilla, joita käyttämällä saavutettavan viestinnän tekeminen on vaivatonta.

Verkkopalveluiden saavutettavuutta seurataan jatkuvasti analytiikkatyökalujen avulla. Näin mahdolliset puutteet pystytään korjaamaan mahdollisimman pian. Saavutettavuudelle on määritelty tavoitetaso, ja siinä pysyminen varmistetaan jatkuvalla seurannalla ja tarvittaessa koulutuksella.

7. Eettinen toiminta

Keusotessa valmistellaan hyvinvointialueen henkilöstön eettisiä ohjeita. Eettiset ohjeet laaditaan toimintaamme ohjaavien arvojen - ihmislähtöisyys, yhteistyö, vaikuttavuus - pohjalta. Eettisten ohjeiden avulla arvomme konkretisoituvat peruseriaatteiksi, joille

päivittäisen toiminnan ja päätöksenteon tulee perustua. Henkilöstöltä odotetaan yhteisiin toimintaperiaatteisiin sitoutumista ja niiden mukaista työskentelyä toimintayksiköstä tai tehtävästä riippumatta.

Eettiset ohjeet ohjaavat toimintaamme vastuullisuuteen eettisten kysymysten äärellä. Eettisten periaatteiden toteutumista mitataan ja arvioidaan vuosittain osana työelämän laatua mittaavalla Syke -kyselyllä. Eettisten periaatteiden toteutumista seurataan ja tulokset raportoidaan osana henkilöstökertomusta. Henkilöstön eettiset ohjeet valmistuvat vuoden 2023 loppuun mennessä. Hyvil Oy valmistelee parhaillaan eettisten ohjeiden mallipohjaa hyvinvointialueille. Mallipohja huomioidaan Keusoten eettisten ohjeiden katselmoinnin yhteydessä.

8. Vastuulliset hankinnat

Keusote edistää hankintojensa kautta ympäristövastuuta sekä sosiaalista ja taloudellista vastuuta. Julkisten varojen säästäminen hankintojen kautta on jo itsessään vastuullista.

Keusote pitää jokaisesta uudesta kilpailutuksesta markkinainfotilaisuuden. Näin Keusote noudattaa periaatteita avoimuudesta ja kohtelee kaikkia palveluntuottajia tasapuolisesti ja syrjimättömästi. Markkinainfotilaisuuden lisäksi käyttäjiltä ja yrityksiltä voidaan pyytää kommentteja kilpailutuksen materiaalien sisältöön tai tehdä erikseen kysely, jolla kartoitetaan mielipiteitä hankinnan sisältöön. Käyttäjryhmiä, joiden kanssa materiaalin sisältöä voidaan työstää ovat esimerkiksi neuvottelukunnat, neuvostot tai liitot.

Keusote arvioi ja linjaa vastuullisuustavoitteiden edistämisen hankintaprosessin alkuvaiheessa. Toimittajilta vaaditaan riittävää taloudellista suorituskykyä, jota mitataan muun muassa riskiluokkavaatimuksella. Sopimustoimittajille asetetaan myös liikevaihtovaatimuksia ja niiden tilaajavastuulain noudattamista valvotaan kaikissa sopimuksissa automatisoidusti.

Osassa hankinnoistaan Keusote käyttää julkishallinnon yhteishankintayksiköiden Hanselin ja Sarastian palveluita. Sekä Keusoten omissa hankintakilpailutuksissa, että Hanselin ja

yhteishankintayksikkö Sarastian kautta tehdyissä yhteishankinnoissa, sosiaalisen vastuun osalta huomiota kiinnitetään erityisesti työ- ja ihmisoikeuksien noudattamiseen sekä ihmisarvoisen työn edistämiseen. Esteettömyys ja saavutettavuus kuuluvat myös niihin asioihin, jotka Keusote huomioi niissä sopimuksissa, joissa se on mahdollista.

Hanselilla on järjestelmä, jonka kautta Keusote pystyy tarkastelemaan hankintojensa hiilijalanjälkeä niiden kilpailutusten osalta, jotka ovat tässä järjestelmässä. Painotuotteiden hankinnoissa Keusote vaatii vastuullisuutta paperin tuotannon muun muassa metsänhoitoon liittyvissä kysymyksissä ja ympäristömerkin käyttöoikeuden palveluntuottajalta. Ateria- ja siivouspalveluiden kilpailutuksessa vaaditaan vastuullisesti tuotettuja elintarvikkeita ja puhdistusaineita. Kuljetuspalveluiden kilpailutuksessa ajoneuvojen vähäpäästöisyys on laadun vertailuperusteena.

9. Ilmasto ja ympäristö

Vuonna 2014 5 % Suomen kansallisesta hiilijalanjäljestä aiheutui terveydenhuollon toiminnasta. Suurin osa terveydenhuollon hiilijalanjäljestä, jopa 80,7 %, syntyi hankinnoista. Hankintaketjussa ympäristöä kuormittivat eniten liikenne, ostetut asiantuntijapalvelut, elintarvikkeet ja ruokapalvelut. Terveydenhuollon hiilijalanjäljestä 13,6 % aiheutui ostetusta energiasta. Jäljelle jäävä 5,7 % syntyi suoraan yksiköissä paikan päällä. (Health Care Without Harm & Arup 2014) Pelastustoimen ja sosiaalihuollon osalta vastaavia tietoja ei ole saatavilla.

Hyvinvointialue voi toiminnallaan vaikuttaa ekologiseen jalanjälkeensä merkittävästi. Ympäristö- ja ilmastovaikutukset ja niiden huomiointi kiinnittyvät useampaan Keusoten strategiseen painopisteeseen ja tavoitteeseen. Ympäristö- ja ilmastovaikutuksia huomioidaan myös hyvinvointialueen muissa ohjelmissa kuten esimerkiksi osallisuusohjelmassa sekä SHQS-laatuohjelmassa. Ympäristövaikutukset ovat myös osa sitä ennakoarviointia, jota Keusotessa tehdään päätöksenteon yhteydessä. Ympäristö- ja ilmastotyön syventämiseksi hyvinvointialue on käynnistänyt yhteistyön Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen kanssa. Keusoten tavoite on ottaa ympäristö- ja ilmastönäkökulmat paremmin huomioon päätöksissä ja jokapäiväisessä työssä.

9.1. EKO-SOTE -hanke

Ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteet ja ohjausmekanismit (EKO-SOTE) -hanke toteutettiin 2/2022–8/2023 osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa. Hankkeen päätavoitteina oli muotoilla kansalliset ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteet sekä esittää seuranta- ja ohjausmekanismeja, joiden avulla tavoitteiden toimeenpanoa hyvinvointialueilla tuetaan. Osatavoitteina oli

- 1) laskea sosiaali- ja terveydenhuollon hiilijalanjälki,
- 2) kartoittaa ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteita ja toimenpiteitä Suomessa ja kansainvälisesti, sekä
- 3) selvittää kansainvälisiä ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon ohjausmekanismeja ja ohjauksen nykytilaa Suomessa. (EKO-SOTE -hanke, 2023)

EKO-SOTE -hankkeen ehdotus ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliseksi tavoitteeksi on "Hiilineutraali ja ympäristökuormaa minimoiva sosiaali- ja terveydenhuolto vuoteen 2035 mennessä". Tämän lisäksi hanke ehdottaa, että ilmastolakiin (423/2022 §3) lisätään hyvinvointialueille velvoite laatia ilmastosuunnitelma ja seurata tämän toteutumista. Hanke ehdottaa myös, että sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ottaa vastuun ekologisesti kestävä soten kansallisesta ohjauksesta. Tämän lisäksi STM sitoutuisi kehittämään ja koordinoimaan hyvinvointialueiden ekologisen kestävyysverkostoa. (EKO-SOTE -hanke, 2023)

Ohjausmalliehdotuksessa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö tarjoaa aluksi hyvinvointialueille kehitysrahoitusta vaikuttavien ekologisten toimintakäytäntöjen kehittämiseksi. Myöhemmin rahoitusmalli kehittyisi velvoittavampaan suuntaan. Ehdotuksen mukaan kaikille hyvinvointialueille määriteltäisiin yhteiset vähimmäisindikaattorit. Myöhemmin siirryttäisiin kohti aluekohtaisia tavoitteita ja omia seurantaindikaattoreita. Hyvinvointialueet raportoisivat sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle vuosittain tai kahden vuoden välein vähimmäisindikaattoreiden seurannan muun toiminnan raportoinnin yhteydessä. (EKO-SOTE -hanke, 2023)

Ehdotus sisältää kuusi valtakunnallista vähimmäisindikaattoria, jotka olisivat velvoittavia hyvinvointialueille. Ne ovat

- 1) Hiilijalanjälki päästölähteittäin (CO₂e)
- 2) Hankintojen osuus, joissa käytetty ympäristökriteerejä
- 3) Jätteiden kierrätysaste (%)
- 4) Ruokahävikin määrä (kg)
- 5) Etäasioinnin osuus (%) avoterveydenhuollon lääkäri- ja hoitajakäynneistä
- 6) Avohoidon keinoin vältettävissä olevat päivystyksellisesti alkaneet sairaalahoitajaksot perusterveydenhuollon ja erikoissairaanhoidon vuodeosastoilla (lkm)

Näiden lisäksi ehdotus sisältää viisi vähimmäisindikaattoria hyvinvointialueiden oman toiminnan arvioimiseen ja suuntaamiseen. Ne ovat

- 1) Omissa kiinteistöissä käytetyn sähkön ja muun energian CO₂e-päästöt
- 2) Tukeeko hyvinvointialue henkilöstön osallistumista täydennyskoulutukseen ekologisista työkäytännöistä (kyllä/ei)
- 3) Osuus (%) hankituista ajoneuvoista ja kuljetussopimuksista, jotka ovat vähäpäästöisiä
- 4) Onko hyvinvointialue ohjeistanut lääkehoitoa siten, että ilmasto- ja ympäristövaikutukset huomioidaan lääkemääräyksiä tehdessä (kyllä/ei)
- 5) Hyvinvointialue on kuluneen vuoden aikana tehnyt tarkastelun, miten liikkumisen päästöjä voidaan minimoida palvelu-verkkosuunnittelussa ja sote-palvelujen tuotannossa (kyllä/ei)

Näiden lisäksi hankkeessa ehdotettiin seitsemää indikaattoria, joissa tiedontuotanto edellyttää kansallisesti tai aluetasolla vielä käytäntöjen ja tietopohjan kehittämistä. Nämä ovat

- 1) Vuokratiloissa ja ostopalveluissa käytetyn sähkön ja muun energian CO₂e-päästöt
- 2) Onko henkilökunta sitoutunut ekologiseen soteen ja kokeeko voivansa edistää sitä työssään
- 3) Fossiilisen polttoaineen kulutus ajoneuvoissa CO₂e-päästöinä
- 4) Lääkejätteen määrä
- 5) Jätevesien haitta-ainepitoisuudet

- 6) Nimetyn hoito-, hoiva- tai asiakasprosessin laskennallinen CO2e-päästö
- 7) Lääkeautomaattipalvelun laajuus säännöllisen kotihoidon piirissä olevilla vanhuksilla (EKO-SOTE -hanke, 2023)

9.2. Keusoten ilmasto- ja ympäristötyö

9.2.1. Vastuullisuus toimitilajohtamisessa

Keusote toimii 100 % vuokratiohteissa ja käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vuokranantajalla on merkittävä rooli energiamuodon valinnassa ja jätteiden kierrättämisessä. Huomioitavaa kuitenkin on, että Keusote on pyrkinyt ottamaan huomioon energianäkökulman yhdessä ja esimerkiksi vuokranantajat ovat vaihtaneet valaisimia led-valoihin. Lisäksi hyvinvointialue pyrkii lisäämään jätteiden kierrättämistä muun muassa biojätteiden osalta, mikä on huomioitu myös muun muassa ateria- ja siivouspalvelukilpailutuksen valmistelussa.

Yleisesti tarkastellen, toimitilojen käytön aikaisia hiilidioksidipäästöjä aiheutuu pääasiallisesti energian kulutuksesta. Energiaa kuluu turhaan, jos toimitiloja on tyhjänä tai vajaakäytöllä. Tilojen käytön tehokkuutta ja käyttöastetta nostamalla on mahdollista tuoda säästöjä energian kokonaiskulutuksessa ja tilakustannuksissa. Tilojen suunnittelussa ja käytössä huomioidaan energiatehokkuus huomioiden toimintojen tavoitteet ja tarpeet.

Toimitilojen elinkaaren aikaiset hiilidioksidipäästöt syntyvät esim. rakennustuotteiden valmistamisesta ja kuljetuksista, rakennusten käytöstä ja ylläpidosta sekä rakennusten purkamisesta. Toimitiloissa käytön aikaisia hiilidioksidipäästöjä aiheutuu rakennusten energiankulutuksesta, joka tarkoittaa pääasiassa lämmityksen, jäähdytyksen ja sähköenergian kuluttamaa energiaa. Ympäristöministeriön mukaan vuoden 2020 jälkeen kaikkien uudisrakennusten tulisi olla lähes nollaenergiarakennuksia, ja näin voidaan rakennusten käytön aikaista energiankulutusta vähentää rakennusten energiatehokkuuden parantamisella korjausrakentamisen yhteydessä.

Tilatarpeitamme ohjaa palvelujen verkoston mukaiset tilatarpeet. Olemme tunnistaneeet kohdekohtaisia muutostarpeita sekä tarpeen tehostaa tilojen käyttöä seuraavien vuosien aikana. Palvelujen verkoston kehittämällä (esim. toimitilojen tiivistäminen ja tehokkaampi käyttö) pystymme vaikuttamaan käytössämme olevaan tilakantaan ja tätä kautta vähentämään ympäristövaikutuksia. Lisäksi uudiskohteissa me pystymme vaikuttamaan paremmin ja enemmän valinnoillamme ja ratkaisuillemme, joilla on positiivinen ilmasto- ja ympäristövaikutus. Samalla uusi tekniikka mahdollistaa entistä energiatehokkaammat ratkaisut. Keusotessa on käytössä palvelutuotannon suunnittelu- ja resurssointijärjestelmä, jonka avulla tilojen käyttöä voi optimoida.

9.2.2. Pelastuslaitoksen ilmasto- ja ympäristötyö

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos pyrkii toiminnassaan huomioimaan ilmasto- ja ympäristövaikutukset. Pelastuslain (2011/379) tavoitteena on, että onnettomuuden uhatessa tai tapahduttua sen seurauksia rajoitetaan tehokkaasti niin, että ihmisille, omaisuudelle ja ympäristölle aiheutuvat haitat jäävät mahdollisimman vähäisiksi. Tätä työtä pelastuslaitos tekee kahdesta näkökulmasta:

- onnettomuuksien ehkäisytyöllä (palotarkastukset, turvallisuuskoulutus, neuvonta jne.) vähennetään onnettomuuksien määrää ja siten niistä ilmastolle ja ympäristölle syntyviä vahinkoja vähennetään
- tehokkaalla ja nopealla pelastustoiminnalla pyritään pienentämään onnettomuuksista ilmastolle ja ympäristölle syntyvät vahingot mahdollisimman pieniksi.

Pelastuslaitos seuraa onnettomuuksien määrää ja onnettomuustyyppiä ja raportoi ne muun muassa osavuosikatsauksissaan. Näiden lisäksi pelastuslaitos seuraa toimintavalmiusaika. Toimintavalmiusaika on se aika, joka kuluu siitä, kun pelastuslaitos vastaanottaa hälytyksen ja päättyy siihen, kun ensimmäinen yksikkö on onnettomuuspaikalla.

Pelastuslaitos pyrkii myös muussa toiminnassaan huomioimaan ympäristö- ja ilmastovaikutukset. Vantaan neljän uuden valmiusaseman katolle tulee aurinkopaneelit, joiden avulla pelastuslaitos saa vähennettyä ulkopuolisen energian tarvetta. Lisäksi paloasemat varustetaan lähivuosina sähköautojen latauspisteillä, joita tulee sekä pelastuslaitoksen autojen että henkilöstön käyttöön. Julkisen sektorin hankkimien ajoneuvojen on EU:n asettaman puhtaiden ja energiatehokkaiden moottoriajoneuvojen direktiivin (2009/33/EY) mukaan oltava miltei päästöttömiä joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Pelastuslaitoksen kaikki ajoneuvot ovat hälytysajoneuvoja eikä direktiivi koske niitä. Tästä huolimatta Keski-Uudenmaan pelastuslaitos tulee hankkimaan osan henkilöautoista hybridi- tai sähköautoina. Kaikkia henkilöautoja ei tulla korvaamaan sähköautoilla sillä autojen on toimittava myös sellaisessa häiriötilanteessa, jolloin sähköä ei ole saatavilla. Raskaalle kalustolle ei ole vielä pelastuslaitokselle sopivia sähkökäyttöisiä vaihtoehtoja.

9.2.3. Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2020-2025

Hoitokäytäntöjen suuntaaminen ennaltaehkäisyyn tukee ekologista kestävyyttä, sillä mitä erikoistuneempaa hoitoa vaaditaan, sitä enemmän käytetään energiaa ja luonnonvaroja. Alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa määritellään, mitä hyvinvointialue tekee yhdessä muiden toimijoiden kanssa asukkaiden hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämiseksi sekä eriarvoisuuden vähentämiseksi. Alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteena on, että alueen asukkaiden:

1. Sairastavuus vähenee
2. Liikkuminen lisääntyy vähän liikkuvien ja liikkumattomien parissa
3. Ylipainoisten ja lihavien määrä laskee
4. Yksinäisyyden kokemus vähenee
5. Sähköinen omahoito ja asiointi hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä lisääntyy
6. Mielenveysongelmien määrä vähenee
7. Päihteiden (nikotiiniuotteet, alkoholi, huumeet) käyttö vähenee

Alueellista hyvinvointisuunnitelmaa raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksella. Kertomus kuvaa, miten hyvin alueellisessa hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden yhteistyössä on onnistuttu saavuttamaan alueellisen hyvinvointisuunnitelman tavoitteet.

9.2.4. Etähoito ja digitaaliset palvelut

Etähoito ja digitaaliset palvelut ovat mahdollisuus parantaa palvelujen saatavuutta ja vähentää asiakkaiden matka-aikaa sekä liikkumisen aiheuttamia ympäristövaikutuksia. Keusotessa kehitetään vaiheittain monikanavaista sähköisen asioinnin palvelukokonaisuutta. Tavoitteena on luoda hyvinvointialueen asukkaille laajat yhdenvertaiset sähköisen asioinnin palvelut.

Keusotessa kehitetään sähköisen asioinnin toiminnallisuuksia, kuten sähköisiä yhteydenottokanavia, ajanvarausta, terveyden ja hyvinvoinnin seurantapalveluja sekä chat-palveluja. Automatiikkaa ja robotiikkaa pyritään saamaan enenevässä määrin erilaisiin hoitokontakteihin. Kotihoidossa on käytössä kotihoidon toiminnanohjausjärjestelmä, joka mahdollistaa mobiilikirjaamisen ja matka-aikojen tarkan suunnittelun.

Digitaaliset palvelut mahdollistavat myös erilaisia ratkaisuja tukemaan asiakkaan omahoitoa. Keusotella on käytössä Omaolo, joka on valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon verkkopalvelu, jonka tarkoituksena on edistää kansalaisten terveyttä ja hyvinvointia. Omaolo tukee oma- ja itsehoitoa sekä auttaa tarvittaessa saamaan yhteyden julkisen terveydenhuollon ammattilaisiin.

Keusoten tavoitteena on sähköisen omahoidon ja asioinnin lisääminen. Keusoten rakentuva sähköisen asiointipalvelun perusta mahdollistaa tulevaisuudessa sähköisen asioinnin rikastuttamisen. Kaikissa tapauksissa sähköinen asiointi ei ole mahdollista ja perinteisempien asiointimuotojen kehittämistyö jatkuu Keusotessa etähoidon ja digitaalisten palveluiden kehittämistyön rinnalla.

Lähdeluettelo

Alueellinen hyvinvointisuunnitelma 2020-2025

[Autismiliiton esteettömyysmateriaali](#)

[Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi \(EU\) 2019/882 tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista](#)

[Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi \(2016/2012\) julkisen sektorin elinten verkkosivujen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta](#)

[Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/33/EY puhtaiden ja energiatehokkaiden moottoriajoneuvojen edistämisestä](#)

[Health Care Without Harm & Arup 2014. Country fact sheets. Finlandia.](#)

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen henkilöstöohjelma

Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen strategia ja palvelustrategia

Keusoten osallisuusohjelma

[Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021](#)

[Pelastuslaki 2011/379](#)

[THL, Osallisuuden edistäjän opas](#)

[Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä \(241/2017\)](#)

[Valtioneuvosto \(2023\) Ekologisesti kestävä sosiaali- ja terveydenhuolto. Selvitys kansallisesta tavoitteesta ja ohjausmekanismista.](#)

[YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista](#)

Liitteet

Liite 1. Vaikutusten ennakoarviointi päätöksen teon tueksi -lomake

VAIKUTUSTEN ENNAKKOARVIOINTI PÄÄTÖKSEN TEON TUEKSI

Arvioitava asia:

Päivämäärä:

Kirjaaja:

Arvioitava näkökulma	0) Ei tehdä muutoksia (nykytilan kuvaus ilman muutosta)	1) vaihtoehto tai uudistus (esim. tuotetaan uusi toimintamalli)
Huomioi sekä lyhyt että pitkä aikaväli		
Asiakas/potilas/asukasvaikutukset (ml. lapsivaikutukset)		
Talousvaikutukset		
Henkilöstövaikutukset		
Ympäristövaikutukset 1. Millainen vaikutus päätöksellä on hiilijalanjälkeen? 2. Millainen vaikutus päätöksellä on jätteen syntymiseen?		
Hyvinvointi ja terveysvaikutukset 1. Vaikutus asiakkaan omahoitoa ja itsehoitointia vahvistavasti 2. Vaikutus sairauksien vähenemiseen, ml mielenterveyden riskitekijät ja yksinäisyyden ehkäisy		

3. Vaikutus hyvinvointi- ja terveyseroja kaventavasti sekä eriarvoisuutta vähentävästi		
4. Vaikutus osallisuuden lisäämiseen		
Muu, mikä?		